

ZELENKOVÁ, Anna: SLOVENSKÁ PROZÓDIA A VERZIFIKÁCIA V RUKOPISE ŠTEFANA KRČMÉRYHO (1935). Praha : Slovanský ústav AV ČR, 2006. 138 s.

Jadrom knihy je rukopisná štúdia Štefana Krčméryho *Možnosti československej prozódie*, napísaná roku 1935 a odovzdaná Albertovi Pražákovi s prosbou o vydanie. Anna Zelenková ju získala od dcéry Alberta Pražáka, dr. Hany Pražákovskej-Drábkovej, publikuje ju, historicky a teoreticky ju skúma a spolu s ňou uverejňuje a komentuje niekoľko ďalších Krčméryho textov z Pražákovskej pozostalosti – Vlastný životopis a korešpondenciu. Záverečnú kapitolu tvorí ucelený súbor krčméryovskej bibliografie. Zelenková nevenuje pozornosť len otázkam rytmu, ale aj historickým súvislostiam, v ktorých Krčméry žil a pôsobil. Obe stránky knihy sú rovnako hodnotné.

Miesto vysvetľovania, o čom dielo píše, sa pokúsime zhrnúť, čím je zaujímavé. V podstate nám nechce nikto urobiť v našej dobe jasnú predstavu, čo bol čechoslovakizmus v literárnej vede, ako sa voči nemu prejavovala slovenská národná interpretácia literatúry a predstava o slovensko-českom „spolunáležaní“. V tomto smere je kniha poučná, bez predsudkov roztvára kľúčové predstavy všetkých troch smerov a do ich stredu kladie Krčméryho. Bez jasného vyloženia kariet by portrét Krčméryho ani nebol možný.

Autorka nekomentuje „zo seba“, ale premyslene, tak, že rekonštruje celé autorské historické pozadie diskusie o slovenskom veršovom systéme v dvadsiatych a tridsiatych rokoch, s presahmi až do našej prítomnosti. V podstate ide o učebnicu názorov na vývin predstáv, ako má byť rytmus v slovenskej poézii spojený so sociálnym priestorom, v ktorom sa život slovenskej poézie komunikačnorecepčne uskutočňuje. Stavia pritom na definícii, že rytmus je najdôležitejšou zložkou formálneho, materiálneho vyjadrenia estetickej funkcie poézie. Teda najmä cez rytmus do nás „tečie“ krásno, ktoré inak nemá materiálnu totožnosť.

To je veľmi dôležité z totožnostného hľadiska najmä vo vzťahu k českej poézii od okamihu štúrovského verša, ktorý Krčméry pozdvihol už pred Bakošom na jedinečne slovenský model prístupu k vzťahu básnickej formy k estetickým obsahom poézie. U Krčméryho a následne aj v knihe A. Zelenkovej sa postavenie štúrovskej poézie do vývinového jadra slovenského vnímania zákonitostí verša premieta ako antipozitivismus: to, čo je predmetom kritiky, je mechanickosť odvodzovania rytmizovania od kadľubu rytmického pôdorysu (stopovej schémy).

Proti nej sa kladie Krčméryho objav alebo vciťovanie sa do predstavy, že štúrovská poézia bola založená na intonačnom celku (niekoľko veršov, sloha, teda vlastne myšlienka, ucelený výpovedný celok), ktorý sa vnútorne organizoval do „veľkých vln“ (napríklad polverša) a každá z nich mala tonické vyvrcholenie, melodický priebeh. V rámci takejto veľkej vlny fungovali slabiky a stopy nie ako podriadené striedaniu prízvukných a neprízvukných slabík podľa predpisového rytmického pôdorysu, ale ako funkčné voči „veľkej vlne“, teda „malé vlny“ voči čiastkovému sémanticko-intonačnému celku.

Tu sa ukazuje celá zložitosť Krčméryho predstavy: „malé vlny“ nemôžu nebyť stopami, teda čitateľ od nich očakáva nejakú rytmickú pravidelnosť. Nedokáže ju však určiť, ak si neuvedomí určitú mieru slobody týchto „stôp – malých vln“ voči tradičnému chápaniu stopy ako naplnenia dopredu určenej rytmickej schémy. Sloboda spočíva najmä v možnosti vysloviť dve stopy splyvavo, napríklad dva trocheje ako dvojtrochej. Myslím, že u Krčméryho je aj možnosť vysloviť slabiku tak, že ju nerátame ako samostatnú rytmotvornú jednotku, ale splynú so susednou v jedinú. Skrátka, veta, čiže sémanticko-intonačný celok, má silu presúvať dôraz v slovách a vytvárať splyvavým čítaním menšie celky, ktoré sa utvárajú pred čitateľom v okamihu čítania, no napriek tomu vyvolávajú dojem rytmickej pravidelnosti. Ide teda o sylabotonizmus, nie o obyčajnú rovnoslabičnosť, no tento sylabotonizmus je plodom národného,

slovenského precitovania vzťahu rytmu a sémantického celku.

Po priblížení Krčméryho polemík najmä s A. Pražákom, ktorý znižoval štúrovskú sústavu do postavenia ponášky na rytmus ľudových piesní, robí Anna Zelenková jeden zo svojich historicko-poetologických uzáverov o význame štúrovského veršového systému, a tým aj o pravde Krčméryho: „Význam Krčméryho práce pre organizáciu veršovej výstavby je zároveň v tom, že vysvetlil, že dôraz na vetnú intonáciu uvoľnil na prelome 20. a 30. rokov (v tvorbe slovenských poprevratových básnikov) rytmicko-syn-

taktický základ pravidelných veršových foriem, ktoré používala ešte slovenská moderna (I. Krasko). Tým sa dokončila prestavba metrickeho základu hviezdoslavovského verša, ktorá sa začala prejavovať v diele mladej generácie a neskôr vyvrcholila v slovenskom nadrealizme“ (s. 63 – 64). Vidno, že autorka uchopila Krčméryho uvažovanie o rytmickej výstavbe štúrovskej poézie vývinovo, ako vývinovú hodnotu pre novšie obdobia slovenskej poézie a pre novšie obdobia slovenskej teórie verša.

Pavol Koprdá